نووسینی د . زاهیر سوران .
11 ئەیلولی 2004 .

سورەتا
(Scarlet Fever)

نەخۆشییەکی درمی توندە و لەزۆربەی کۆمەڵگاکاندا ناسراوە و دەبینرێت.

هۆزانی

بەکتریای (Group A Streptococcus) یە. یەکێکە لەبەکتریا گرنگە نەخۆش بەخشەکانی مرۆڤ. لێرەدا تەنیا باس لە جۆری A یان دەکەین کە نزیکەی 60 جۆری هەیە. ناسینەوەی جۆرە سێرەوییەکان زۆر گرنگە بۆ ناسینەوەی مەترسیی ژەهرەکە.

پەتازانی

سورەتا (سکارلێت فیڤەر) لەهەموو جیهاندا بلاوە، هەروەها لە کوردستاندا بەرێژەیەکی گۆڕاو دەردەکەوێت, نەخۆشییەکە زێدەتر تووشی منالی ژێر 10 سالان دەبێت، وە بە دەگمەن تووشی ساوای گچکە (ژێر 1 سال) دەبێت. سورەتا لەکاتی ساردبوونی ئاووهەوادا (پایز، زستان و سەرەتای بەهاردا) دەردەکەوێت، بەو جۆرە هەر 5 یان 10 سال جارێك نەخۆشییەکە دەردەکەوێت. سورەتا زێدەتر لەگوندەکاندا بلاودەبێتەوە ، لەشارەکاندا هەندێك جۆری سێرەمی بەکتریاکە زۆر هێواش بلاودەبێتەوە. کوڕان زێدەتر تووشی سورەتا دەبن وەك لەکچان.

گەر ئاوڕێك لەمێژوو بدەینەوە دەبینین کە لەساڵەکانی 1898 و 1915 دا سورەتا نزیکەی 1–2 سالان بلاوبۆتەوە و ژمارەیەکی زۆریش بە نەخۆشییەکە مردون. لەسالانی 1920 و 1939 دا هەر جارەی کە بلاوبۆتەوە 5–6 سالی خایاندووە و ژمارەیەکی دیکەش مردون. لەسالانی 1946 و 1964 دا بۆ ماوەی 2–3 سال سەر لەنوێ بلاوبۆتەوە.

رێگاکانی گواستنەوە

- پەیوەندی راستەوخۆ، بەهۆی هەواوە, درمی هەوایی ناسراوە.
- ناڕاستەوخۆ، جاروبار بەهۆی کەلوپەلی تازە بەکارهێنراوی نەخۆشەوە کە بەکتریاکەی پێوە بێت دەگوێزرێتەوە.

هەندێك جار منداڵەکانی نێو خێزانێك یەکتری تووش دەکەن ، گەر نەخۆشییەکە بەهۆی بۆری هەرسەوە بگوێزرێتەوە (شیر و بەرهەمەکانی شیر) ئەوا زۆر خێرا بلاودەبێتەوە.

نەخۆشیداری

باکتریاکە لەئاستی شوێنی چوونە ناوەوەدا زێد دەکات بەتایبەتی لەئاستی نێوپۆشی گەرووداو دەبێتە هۆی هەوکردنی ئەو شوێنە . هەندێك جار بەکتریاکە لەئاستی هەوکردنەکەدا ژەهر دەردەدات و پاشتر دەڕژێتە نێو خوێنەوە دەبێتە هۆی تەنینەوە و دەرکەوتنی بارێکی دژواری درمەکە.

نیشانەکان

ماوەی کرکەوتنی بەکتریاکە لەنێوان 3–6 رۆژدایە یان لەنێوان 1–10 رۆژدایە.

نەخۆشییەکە لەپڕ بەتا (39–40پلە) دەست پێدەکات, هەندێك جاری دی لەسەرخۆ دەردەکەوێت. لێرەدا مەرازەکان دەئاوسێن و ژان دەکەن و سورن, ڕشانەوە و ژانە سەریش نەخۆش بێزار دەکەن. هەندێك جار پرتەی دل خێرا دەبێت، فشاری خوێن نزم دەبێتەوە، باری گشتی نەخۆش دەگۆڕدرێت.

ماوەی پێش پەڵەکان

نزیکەی 36–38 کاژێر دەخایەنێت, هەندێك جار نێوپۆشی نێو دەم سورە و هێدی هێدی سپی – شیری دەنوێنێت ، واتە تووشی بۆقژە دەبێت. نیشانە گرنگەکانی نێو دەم ئەمانەن: پاشی گەروو, نەرمە مەلاشوو, ئالووەکان سورن و وەك ئاگر دەگەشێنەوە.

هەندێك جار گەندە پەردەیەك (وەك گەندە پەردەی وەناق) دروست دەبێت، هەندێك جاری دی گەر میکرۆبی دی بەشداری درمەکە بکات ئەوا لارەشە دروست دەکات.

زمان

سەرەتا, سەری زمان سورە بەڵام ناوەڕاستی زمان سپیە و چونکە مادەیەکی کریمی سپی لەسەر دەنیشێت و پوپیلە گچکە سورەکانی سەر زمان (زمانی سپی بڕڕاو) یان (زمانی شیلگی سپی) دروست دەکەن, پاشتر لەیەکەم رۆژدا لەسەری زمانەوە دەرەویتەوە و نزیك بنکەی زمان دەبێتەوە, لە 4– 5 رۆژدا کریمی سپی سەر زمان دەڕەوێتەوە و نامێنێت و سوری و گەشی زمان دەگەڕێتەوە. لە 5– 6 رۆژی درمەکەدا رەنگی زمان تاریك دادێت کە بە (زمانی پشیلە) ناسراوە. لەبارە قورسەکاندا نەخۆش تووشی گیروگرفتی جوین و قووت دان دەبێت و لەوانەیە برین لەسەر نێوپۆشی نێو دەم و زمان دەرکەوێت کەبۆنێکی ناخۆشی لێدێت.

ماوەی گۆڕانکاری پێست

لەم ماوەیەدا پێست چەند پێکهاتوویەکی گچکەی رەنگ سوری لەسەر پەیدا دەبێت, بەتایبەتی لەژێر مل و سنگ سك دا و پاشتر پەلەکانی سەرەوە و خوارەوە دەگرێتەوە. ئەم بارە 1–2 رۆژ دەخایەنێت و گشت لەش دەگرێتەوە، پاشتر وەك هێڵی خوێنبەر دەردەکەوێت, لەراستیدا خاڵە سورەکان لەسەر رووخسار دەرناکەون و رووخسار دەئاوسێ کە بە (رووخساری تایبەتی سورەتا) ناسراوە.

ماوەی دەرکەوتنی پەڵەکان

لەم ماوەیەشدا تا بەرزە و لە 5– 10 رۆژدا نزم دەبێتەوە, پاشتر دڵ زێد لێدەدات, بەڵام گوێمان لە لێدانی نییە. نزمبوونەوەی فشاری خوێن، جگەر کەمێك گەورە دەبێت و میزیش کەم دەبێتەوە. لە 7– 10 رۆژدا پاش دەرکەوتنی نیشانەکان پەڵەکان توێخ فڕێ دەدەن, سەرەتا لەملەوە دەست پێدەکات ئەم کاژە سپییە و لەشێوەی ئارد دایە. (هەندێك جار توێخ فڕێدانەکە 2–3 هەفتە دەخایەنێت).

جۆرە کلینیکییەکانی سورەتا:

- جۆری سوك ، بێ توێخ فڕێدان و کەم نیشانەیە.
- جۆری مامناوەندی ، وەك ئەوەیە لەسەرەوە باسکرا.
- جۆری قورس، لەپڕ نیشانەکان دەردەکەون زۆرجار پەڵەکان شین دەبنەوە یان خوێنرێژی دەردەکەوێت, بەڵغەم خوێناویە و ڕشانەوەش هەس ، نیشانەی دەروونی و دەماری (گەشکە، نائارامی، لە هۆش خۆچوون) و سستی سوڕدانی خوێنیش دەردەکەوێت.

ڕێڕەوی نەخۆشییەکە

بەپێی بڵاوبوونەوەی بەکتریاکە ڕێڕەوی درمەکە دەگۆڕێت ، سورەتای ئەمڕۆ جۆرێکی باشە و ڕێژەی مردن زۆر کەم بۆتەوە و هاوکات بە ئەنتیبایۆتیك درمەکە چار دەکرێت.

ئاڵۆزکارییەکان

گەر سورەتا لە کاتی خۆیدا چارەسەر نەکرێت ئەوا لە 15–25 رۆژی درمەکەدا ڕێڕەوی درمەکە توند دەبێت و ئەم ئاڵۆزکار بیانە دەردەکەون:

– **ئاڵۆزکاری بۆکردن**: لەهەموو ناهەمواریەکی سورەتا بڵاوترە و دەبێتە هۆی گوێچکەسۆ و ناوپۆشە سۆی دڵ ، پەردەی مێشك, کێمکردنی پەردەی مێشك ، دروستبوونی دوومەڵی مێشك. هەندێکجار بەکتریاکە دەتەنێتەوە و دەگاتە خوێنبەر و هەناو پۆش و دڵ و سی و جگەریش ئەسووتێتەوە.

– **ژەهراوی بوون**: بریتین لە ناوپۆشەسۆی دڵ ، گورچیلە ، جگەر و جومگەکان.

– **جومگە سۆی کوتوپڕ و گورچیلە سۆ**.

دەستنیشانکردن

- نیشانەکان, ئاڵووکەوتن + رشانەوە و پەڵەی گچکەی سور, رووخساری تایبەتی سورەتا و زمانی پشیلە.
- تێستی هەستیاری دیك.
- ئەنجامدانی تێستی سێرەمی بۆ دۆزینەوەی سترێپتۆکۆکەس.
- لەسەرەتای نەخۆشییەکەدا تێستی PCR زۆر بەرز دەبێتەوە.

چارەسەرکردن

- جووداکردنەوەی نەخۆش بۆ ماوەی 7 رۆژان.
- لەیەکەم 7–10 رۆژدا پێویستە نەخۆش بحەوێتەوە و لەسەرما بپارێزرێت.
- بەپێی نیشانەکان خۆراك و دەرمان دەدرێت بەنەخۆش.

دەرمان

پەنسیلینی G باشترین دەرمانە دژی سترێپتۆکۆکەسی سورەتا، پێویستە رۆژانە 800 هەزار یەکە یان یەك ملیۆن یەکە بۆ 10 رۆژان بدرێت لەماسولکەی نەخۆش. لەکاتی پێویستدا بە پەنسیلین V تەواو دەکرێت. گەر نەخۆش نەیتوانی پەنسیلین لەخۆی بدات ئەوا پێویستە 20–40 ملگم ئیریپرۆمایسین / کگم کێش نەخۆش لە 24 کاژێردا و بۆ ماوەی 10 رۆژان بدرێت بە نەخۆش .

سەرچاوەکان

1– د. زاهیر سوران , نەخۆشییە درمەکان ، بەکتریا سترێپتۆکۆکەکان ، بەشی دووەم ، سلێمانی– کوردستان ، چاپی یەکەم ، 2004 .

References
kberg, bakterier, virus, parasiter en klinisk hand ledning, studentlitteratur, sverige.1994.ن1.Jan Rollof; Jan Bl
2.Christian Jourp, från hud-och mjukdelsinfektioner, etiologi, diagnostik och behandling Sverige, landstingen, 2000, 38-41.
3. Eriksson B, et al. Erysipelas, clinical and bacteriological spectrum and serological aspects
Cli. Infec. Dis. 1996;23:1091-98.
4.Iwarsson –Norrby, infektionsmedicin, klinik och terapi, sverige 1998. 447-450